

ประเพณี ๑๒ เดือน

เดือน ๔

ประเพณีตานข้าวใหม่ ข้าวลั่นบาตร ข้าวหลาม ข้าวจี

ในวันเดือนสี่เป็งนอกจากตานหัวหิงไฟพระเจ้าแล้ว ก็จะทำพิธีทำบุญทานข้าวใหม่ ข้าวลั่นบาตร ไปพร้อมๆ กัน ในช่วงของประเพณีเดือน ๔ เมื่อชาวบ้านนำข้าวเปลือกเข้ายุ้งฉางแล้ว จะนำข้าวนั้นไปทำบุญข้าวใหม่ ก่อนที่จะนำไปขำนั้นไปสื้เพื่อรับประทาน การทำบุญในวาระนี้เรียกว่า “ทานขันข้าวใหม่” เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลไปถึงเทวดาขุนน้ำ ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ที่เป็นเจ้าของไร่นามาแต่เดิม สำหรับอาหารประกอบไปด้วยข้าวหนึ่งสุก พร้อมกับอาหารที่นิยมกันตามท้องถิ่น

นอกจากประเพณีทานข้าวใหม่แล้ว ในบางท้องถิ่นที่มีการทำบุญทานข้าวจี ข้าวหลาม ชาวบ้านจะนำเข้าที่ได้จากท้องนา มาประกอบอาหารประเภทต่างๆ เช่น ข้าวจี ข้าวหลาม ข้าวเม่า ข้าวต้ม ข้าวต้มกะทิ ข้าวหนมจ็อก ข้าวต้มใบอ้อย โดยนำอาหารเหล่านี้ไปถวายพร้อมกับอาหารคาวประเภทอื่นๆ ในขณะเดียวกันก็ถือโอกาสทานขันข้าว คือถวายอาหารเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว

ข้าวจี คือของกินเล่นชนิดหนึ่ง โดยการนำก้อนข้าวเหนียวเสียบปลายไม้แล้วปักบนเตาถ่านให้ข้าวเหลืองกรอบและมีกลิ่นหอม ส่วนข้าวหลามนั้น คือข้าวเหนียวถูกหลามให้สุกในกระบอกไม้ไผ่ชนิดหนึ่งที่มีเยื่อหนา โดยกรอกข้าวเหนียวที่เป็นข้าวสารเติมน้ำไว้ตั้งแต่ตอนเย็น พอถึงตอนเช้า ข้าวที่แช่น้ำไว้จะพองตัว นำกระบอกไม้ไผ่นั้นไปผิงไฟกับถ่านแดงจนข้าวสุก การปอกข้าวหลามนั้นนิยมฉีกผิวไม้ส่วนที่ใหม่ไฟออกให้เหลือเนื้อไม้ไผ่สีขาวหุ้มข้าวหลามไว้

ในการทานข้าวใหม่ ศรัทธาจะนำเอาข้าวเปลือกและข้าวสาร มาทานเป็นข้าวลั่นบาตร หรือเรียกว่า “หล่อข้าวบาตร” หรือ บางแห่งเรียกว่า “ทานดอยข้าว” ตรงกลางวิหารปูเสื่อกะลาไว้ ๒ จุด แต่ละจุดตั้งบาตรไว้ ๑ ลูก เมื่อชาวบ้านนำข้าวมาเทลงไปในบาตรข้าวเปลือกกองหนึ่ง และบาตรข้าวสารกองหนึ่ง กองข้าวสารเรียกว่า “เงินดอย” ส่วนกองข้าวเปลือกเรียกว่า “เงินคำ” ซึ่งข้าวที่ได้นี้พระภิกษุสามเณรจะเก็บไว้หนึ่งกินในช่วงเวลาที่ฝนตกหนัก ออกบิณฑบาตไม่ได้ ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีไร่นา การทำบุญข้าวลั่นบาตรจึงค่อยๆ หดไป เพราะไม่มีข้าวเปลือกไปหล่อบาตร บางแห่งจึงมีแต่การ “ทานดอยข้าวสาร” เท่านั้น

การทานข้าวลั่นบาตรนี้ นอกจากจะเป็นการบูชาแม่โพสพ ขอบคุณเทวดาอารักษ์ และบำรุงพระศาสนาด้วยการให้ผลผลิตแก่วัดแล้ว ยังเป็นโอกาสให้คนชุมชนแสดงความเอื้อเฟื้อต่อผู้ยากไร้หรือผู้ที่ประสบปัญหาได้ผลผลิตน้อยในปีนั้น นับเป็นการสร้างสามัคคีในชุมชนโดยผ่านพิธีกรรมทางศาสนาอีกด้วย

